הוא אמר אפלת בגו עשר והיא אמרה לא אפלית א"ר אמי אף בזו היא נאמנת דאם איתא דהפילה נפשה בעקרתה לא מחזקה הפילה וחזרה והפילה וחזרה והפילה הוחזקה לנפלים הוא אמר אפילה תרי והיא אמרה תלת אמר רבי יצחק בן אלעזר עובדא הוה בי מדרשא ואמרו היא מהימנא דאם איתא דלא אפלה נפשה בניפלי לא מחזקה: **מתני'** האיש מצווה על פריה ורביה אבל לא האשה רבי יוחנן בן ברוקה אומר על שניהם הוא אומר [1]ויברך אותם אלהים ויאמר להם [אלהים] פרו ורבו: **גמ'** מנא הני מילי אמר ר' אילעא משום ר' אלעזר בר' שמעון אמר קרא [1]ומלאו את הארץ וכבשוה איש דרכו לכבש ואין אשה דרכה לכבש אדרבה וכבשוה תרתי משמע אמר רב נחמן בר יצחק וכבשה כתיב רב יוסף אמר מהכא [2]אני אל שדי פרה ורבה ולא קאמר פרו ורבו ואמר רבי אילעא משום ר' אלעזר בר' שמעון כשם שמצוה על אדם לומר דבר הנשמע כך מצוה על אדם שלא לומר דבר שאינו נשמע רבי אבא אומר חובה שנאמר [3]אל תוכח לץ פן ישנאך הוכח לחכם ויאהבך וא"ר אילעא משום רבי אלעזר בר' שמעון מותר לו לאדם לשנות בדבר השלום שנאמר [4]אביך צוה וגו' כה תאמרו ליוסף אנא שא נא וגו' ר' נתן אומר מצוה שנאמר [5]ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני וגו' דבי רבי ישמעאל תנא גדול השלום שאף הקדוש ברוך הוא שינה בו דמעיקרא כתיב [6]ואדוני זקן ולבסוף כתיב [7]ואני זקנתי: רבי יוחנן בן ברוקה אומר: אתמר רבי יוחנן ור' יהושע בן לוי חד אמר הלכה כרבי יוחנן בן ברוקה וחד אמר אין הלכה כרבי יוחנן בן ברוקה תסתיים דרבי יוחנן הוא דאמר אין הלכה דיתיב ר' אבהו וקאמר משמיה דרבי יוחנן הלכה ואהדרינהו רבי אמי ורבי אסי לאפייהו ואיכא דאמרי רבי חייא בר אבא אמר ואהדרינהו רבי אמי ורבי אסי לאפייהו אמר רב פפא בשלמא למאן דאמר רבי אבהו אמרה משום כבוד בי קיסר לא אמרו ליה ולא מידי אלא למאן דאמר רבי חייא בר אבא אמרה לימרו ליה לא אמר רבי יוחנן הכי מאי הוה עלה ת"ש דאמר ר' אחא בר חנינא אמר ר' אבהו אמר ר' אסי עובדא הוה קמיה דרבי יוחנן בכנישתא דקיסרי ואמר יוציא ויתן כתובה ואי ס"ד לא מפקדה כתובה מאי עבידתה דלמא בבאה מחמת טענה כי ההיא דאתאי לקמיה דר' אמי אמרה ליה הב לי כתובה אמר לה זיל לא מיפקדת אמרה ליה מסיבו דילה מאי תיהוי עלה דההך אתתא אמר כי הא ודאי כפינן ההיא דאתאי לקמיה דרב נחמן אמר לה לא מיפקדת אמרה ליה לא בעיא הך אתתא חוטרא לידה ומרה לקבורה אמר כי הא ודאי כפינן יהודה וחזקיה תאומים הוו אחד נגמרה צורתו לסוף תשעה ואחד נגמרה צורתו לתחלת שבעה יהודית דביתהו דר' חייא הוה לה צער לידה שנאי מנא ואתיא לקמיה דר' חייא אמרה אתתא מפקדא אפריה ורביה אמר לה לא אזלא אשתיא סמא דעקרתא לסוף איגלאי מילתא אמר לה איכו ילדת לי חדא כרסא אחריתא דאמר מר יהודה וחזקיה אחי פזי וטוי אחוותא

הוא אמר אפלה בגו עשר. כשאנו באין לכופו להוציא הוא אומר הפילה בתוך עשר ועדיין אין זמן להוציא דתנן מונה משעה שהפילה: **והיא אמרה לא אפלית.** אלא עקרה אני: **הוחזקה לנפלים.** ויוציא ויתן כתובה שמא לא זכה ליבנות ממנה: **אפילה תרי.** ולא תוציא: **היא מהימנא.** וכופין אותו ולא שהיא תובעת גירושין אלא שעלינו לכופו לקיים פריה ורביה: **מתני' אבל לא האשה.** וטעמא מפרש בגמרא: **גמ' לומר דבר הנשמע.** דכתיב (ויקרא יט) הוכח תוכיח להוכיח מי שמקבל הימנו: **אביך צוה.** יעקב לא צוה אלא הם שינו מפני דרכי שלום: **איך אלך.** וכתיב ויאמר ה' עגלת בקר תקח בידך ואמרת לזבוח וגו' הקב"ה צוה לשנות: **ואדוני זקן.** שרה אמרה לשון בזוי וכשגלה הקב"ה הדבר לאברהם כתיב למה זה צחקה שרה וגו' ואני זקנתי ושינה הדבר מפני השלום: **משמיה דרבי יוחנן הלכה.** כר' יוחנן בן ברוקה: **ואהדרינהו לאפייהו.** דלא אמרה רבי יוחנן מעולם וחלקו לו כבוד ולא רצו להכחישו: **רבי אבהו** קרוב למלכות הוה כדאמר בסנהדרין (דף יד.) ובכתובות (דף יז.) למשרן אמהתא דבי קיסר רבא דעמיה מדברנא דאומתיה: **עובדא הוה.** והיא תובעתו לגרשה לפי שלא היו לה בנים: **דאתאי לקמיה דרבי אמי.** ותובעתו לגרשה: **לא מפקדת.** ואם רוצה את לצאת אין לך כתובה: **מסיבו דילה.** בזקנתה מה תהא עליה: **חוטרא לידה.** עץ שתשען עליו לעת זקנתה ואם תמות יקברנה: **איכו ילדת לי חדא כרסא.** ומי יתן שלא שתית ותלדי לי עוד כרס אחד שני בנים: **אחי.** תאומים:

אחוותא

אפילה תרי והיא אמרה תלתא והשתא ניחא הא דקאמר הוא אומר מינה שהרי עכשיו הוחזקה בתלת זימני ויש לה להפסיד כתובתה והיא אמרה מיניה ומסיק דנאמנת ואם טוענת דאין יכול להזקק פסקו רבותינו דנאמנת אפילו למשנה אחרונה דדוקא כשטוענת שאין יורה כחץ חיישינן שמא משקרת לפי שנבעלה לא ידע בה דמשקרת כדאמרי' בסוף נדרים (דף צא.) אבל במילתא דידע בה דמשקרא נאמנת מדרב המנונא ה) לפי שאין האשה מעיזה פניה בפני בעלה א):

ולא קאמר פרו ורבו. אע"ג דלאדם הראשון קאמר פרו ורבו ההוא ברכה בעלמא ולא למצוה ט):

ואי סלקא דעתך דלא מיפקדא כתובה מאי עבידתה. משמע דאי מיפקדא ניחא דיש לה כתובה ותימה דאי מפקדא א"כ מיענשא אפריה ורביה ואית לן למימר דאדרבה איהי היא דלא זכתה כדמוכח לעיל ותירץ ר"י בן ר' מאיר דהכא נידוע שהוא עקור אבל ק"ק אמאי פריך כתובה מאי עבידתה ולא פריך נמי אמאי יוציא: **כי הא ודאי כפינן.** פר"ח דכל הנך דכופין מחמתה דוקא מנה ומאתים אית לה אבל תוספת לית לה דאדעתא למיפק לא אוסיף לה ודייק מהא דאמר בריש אע"פ (כתובות דף נד:) תנאי כתובה ככתובה נפקא מינה למורדת כו' ולא קאמר נפקא מינה לבאה מחמת טענה וכיוצא בה והא דלא קאמר נ"מ לשהה עמה עשר שנים שיש לה נמי תוספת דלא גרעה מאילונית דאמר בסוף אלמנה ניזונת (שם ד' קא.) דיש לה תוספת מילתא דפשיטא היא כיון דלא מחמתה כופין דמה היא יכולה אם ב"ד כופין אותו משום פריה ורביה ור"ת מפרש דלכל מילי הוי תנאי כתובה ככתובה וממאנת ומברותיה דאין להם כתובה אע"פ שיש להם תוספת התם משום דאיגלאי מילתא דלא נתקדשה מעולם ולא יתכן דלענין פרעתי לא הוי תנאי כתובה ככתובה דאכתובה לא אמר כלום ובתוספת נאמן לומר פרעתי כדמוכח בעובדא דשבתאי בריה דרבי מרינוס (ב"מ יז.) ויש לדחות דהתם לא הוסיף חתן עצמו כ"א שבתאי אביו ולא חשיב כשאר תוספת ואין להאריך כאן כן מצאתי בתשובה אחת שפסק ריצב"א על אשה שהיתה טוענת על בעלה כי אין לאיש גבורתו והאיש היה טוען כי היה לו גבורת אנשים אך היא בועטת וגורמת שאין יכול לבעול דלא מהימנא מדרב המנונא י) כיון שהיתה תובעת כתובה והיכא שהודה הבעל שאין יכול לבעול פסק דצריך ליתן גט וכתובה אפילו אינה באה מחמת טענה כיון דאין יכול כלל לקיים לה עונה ודוקא מנה ומאתים אבל תוספת לא יתן דהא בנכנסה לחופה ולא נבעלה עמד בתיקו בריש אע"פ (כתובות דף נו. ושם) דשמא לא כתב אלא ע"מ חיבת ביאה ולרב האי גאון דכל תיקו חולקין שייך כאן דין חולקין אבל נדוניתה שהכניסה לו יחזיר הכל מה שידעו שהכניסה לו אבל מה שכותבין נדוניא גדולה לכבוד הכלה נראה לו דהוי כעין תוספת ומיהו אם יכול להתקשות ויש (א) כאן לכל הפחות הכנסת עטרה אבל אין לו כח למרק על זה נראה לו דיש תוספת דיש כאן חיבת ביאה בהכנסת עטרה ואם אין יכול לבעול מחמת שרחמה צר כתב דאם המתין ג' שנים דימתין עוד שנה ואף על הקשוי כתב שאין לה למהר לסתור בנינה כי רחמי שדי מרובים ומטעם דפסק ר"ח דאין תוספת בבאה מחמת טענה משום דאדעתא למיפק לא כתב לה זה הטעם אין שייך כאן יכול ליבעול דמידע ידיע דנישאת לו מתחילה לכך:

הדרן עלך הבא על יבמתו

עין משפט נר מצוה

קכג א מיי' פט"ו מהל' אישות הלכה יג טוש"ע אה"ע סימן קנד סעיף יג:

קכד ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף יד:

קכה ג מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סימן א סעיף א:

קכו ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף יג:

קכז ה ו מיי' שם הלכה י טוש"ע שם סימן קנד סעיף ו:

◆

תוספות ישנים

לא אמר משום שם רע אני מוציאה לא תני אמר לה אילו הייתי יודע וכו' שהרי היה יכול לטורקה. ומדלא נדקה כאשר אמתו רואים לבסוף כי שקר היה ולאי אמרינן שמחמת שנלה נתן לה גט ואפילו היה יודע בודאי שהשם רע שקר היה מגרשה. וגם כי לשם נרשה מדעתו. אבל הכא ב"ד לוו אותו לגרשה: **אי איהי שתקה** אנן מי שתקינן. וא"ת התם גבי המוציא את אשתו משום שם רע ואיילונית דאמרינן ר"י אומר אומרין לה שתיקותיך יפה לך מדבוריך כי נשאת לאחר והיו לה בנים והיא תובעת כתובתה. אמאי לא פריך תלמודא אי איהו שתיק אנן מי שתקינן וי"ל דודאי הא דקאמר גט בטל ובניה ממזרים לא הוי אלא לגו בעלמא. וגם קשה אמאי לא קאמרי רבנן התם השתא הוא דבריאת כדאמרינן הכא וגם ר' יהודה למה לי טעמא דאמרינן שתיקותיך יפה לך מדבוריך תיפוק לי דשמא השתא הוא דבריאת ומעיקרא הוות איילונית כשיגרשה ואין לה כתובה וי"ל דבאיילונית לא מצי למימר השתא היא דבריאתא דלא שכיח דאיילונית מתרפאה: **א) אבל** הכא קשה דלא איירי בעקר מדקאמר איהי קים לה בגויה כמן א"כ אין אנו יודעין כלל שהוא עקר וי"ל דהכא קאי אהא דאמרינן לעיל נשאת לשלישי ולא היו לה בנים ושהתה עם שני אנשים עשר שנים עם כל אחד והיא אומרת מיניה ואין לו להוציאני בלא כתובה אע"פ שיש לו לגרשני בדין מ"מ לא הוחזקתי לעקרה כי לא שהיתי כי אם שתי פעמים עשר שנים ולא הפעם איגה מן המספר כי בשבילך הוא וכתובה אין לי להפסיד בשתי פעמים כדפרישנא דדוקא לנשאת לשלישי והוא אומר מינה והיא הוחזקה לעקרה ואין לה כתובה. אבל בהלכות גדולות איתא דהכא איירי בתוך עשר שנים ובבאה מחמת טענה והביאו דנדרים איירי באינה באה מחמת טענה ואי תקשי א"כ היכי הוה אמרינן מתחלה יוצאת ונוטלת כתובה לימא לה זיל לא מפקדת ותהוי לגוי לדבריה. וי"ל דהתם איירי דקאמרה שאין ורעו יורה כחץ ולא נהניתי מבילתו: **לשנות בדבר השלום.** ל) י"מ דאין זה שנוי גמור שהרי אמרה אחרי בלותי היתה לי עדנה בניחותא כלומר איני נבהלה אם אלד כי פרקתי נדה וחזרתי לנעורי אבל ואדוני זקן יוליד בנים. והמפרשים שאין זה שנוי גמור לפי שנוח לומר כן מפני כבוד שכינה. וגם גבי שמואל י"ל דאין זה שנוי גמור שהרי היה הולך למשוח לדוד ולזבוח זבח וזבחים כאשר קרא לדוד. והשם אמר לו שלא יגלה לשאול שהולך למשוח ולזבוח רק לזבוח לבד: **ואי ס"ד לא מפקדא כתובה מאי עבידתה.** פי' הכי אמר לה אם תרצי להיות עמי הרי זה טוב ואם אין את רוצה להיות אצלי הי"ז גיטיך בלא כתובה ומשמע אבל אי מיפקדא ניחא [ותימה] דאדרבה אז תיקשי אמאי יתן לה כתובה דלמא איהי לא [זכתה] דלעיל פרכינן הכי ומשני כיון דלא מפקדא ג) מיעגנא ולא יתן כתובה וי"ל להא דפרישית לעיל ניחא דמיירי הכא דידעינן ביה שהוא עקור וא"כ אי מיפקדא יתן לה כתובה דמיניה הוא מסתמא כיון שידוע הוא לעקור אבל פריך שפיר דאי לא מיפקדא כתובה מאי עבידתה הרי לא יכנה לעולם מאחרת ומשום האשה אין קפידא דהא לא מיפקדא:

מסורת הש"ס

א) שבת קיא. גיטין מג: קדושין לה., ב) סוף מס' ד"א [ב"מ פז.], ג) [כתובות סד.], ד) [נדה כו.], ה) ס"א נגלא ליה, ו) [ש"א טז], ז) בפ"א: קן, ח) [לקמן קנח.], ט) [עיין רש"א סנהדרין נט: סד"ה גמרא יהבי פריה ורביה], י) [בנדרים לא. ועי' בהר"ן שם ובתוספות שם].

◆

תורה אור השלם

1. וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת הָאָרֶץ וְכִבְשֻׁהָ וּרְדוּ בִּדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל חַיָּה הָרֹמֶשֶׂת עַל הָאָרֶץ: בראשית א כח

2. וַיֹּאמֶר לוֹ אֱלֹהִים אֲנִי אֵל שַׁדַּי פְּרֵה וּרְבֵה גּוֹי וּקְהַל גּוֹיִם יִהְיֶה מִמֶּךָּ וּמְלָכִים מֵחֲלָצֶיךָ יֵצֵאוּ: בראשית לה יא

3. אַל תּוֹכַח לֵץ פֶּן יִשְׂנָאֶךָּ הוֹכַח לְחָכָם וְיֶאֱהָבֶךָּ: משלי ט ח

4. (טז) וַיְצַוּוּ אֶל יוֹסֵף לֵאמֹר אָבִיךָ צִוָּה לִפְנֵי מוֹתוֹ לֵאמֹר: (יז) כֹּה תֹאמְרוּ לְיוֹסֵף אָנָּא שָׂא נָא פֶּשַׁע אַחֶיךָ וְחַטָּאתָם כִּי רָעָה גְמָלוּךָ וְעַתָּה שָׂא נָא לְפֶשַׁע עַבְדֵי אֱלֹהֵי אָבִיךָ וַיֵּבְךְּ יוֹסֵף בְּדַבְּרָם אֵלָיו: בראשית נ טז-יז

5. וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֵיךְ אֵלֵךְ וְשָׁמַע שָׁאוּל וַהֲרָגָנִי וַיֹּאמֶר יְיָ עֶגְלַת בָּקָר תִּקַּח בְּיָדֶךָ וְאָמַרְתָּ לִזְבֹּחַ לַייָ בָּאתִי: שמואל א טז ב

6. וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרֵי בְלֹתִי הָיְתָה לִּי עֶדְנָה וַאדֹנִי זָקֵן: בראשית יח יב

7. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל אַבְרָהָם לָמָּה זֶּה צָחֲקָה שָׂרָה לֵאמֹר הַאַף אֻמְנָם אֵלֵד וַאֲנִי זָקַנְתִּי: בראשית יח יג

◆

הגהות הב"ח

(א) תוס' סד"ה כי הא וכו' אם יכול להתקשות ויש לו כח לכל הפחות וכו' דיש לה תוספת:

◆

מוסף רש"י

שנאמר אביך צוה וגו'. שינו בדבר מפני השלום, כי לא צוה יעקב כן, שלא נחשד יוסף בעיניו (בראשית נ טז). **ולבסוף כתיב ואני זקנתי.** היא אמרה ואדוני זקן אמר לו הקב"ה שהיא אמרה ואני זקנתי (ב"מ פז.). **חוטרא לידה ומרה לקבורה.** רוצה אני שיהא לי בן שיחזק בידי בזקנותי ואשען עליו וביום מותי יקברני (כתובות סד.).

◆

תוס' חד מקמאי

בכתובה הי"ל כהלויתני ואיני יודע אם פרעתיך שחייב לדברי הכל כדתנן ההוא בהגוזל ויוצא אבל במלתא דהי"ג גבי מוכת עץ טוען הבעל שמעולם לא נתחייב לה בכתובה ולפום הכי אי לאו משום מגו א"נ משום חזקה דגופה הוה איהו מהימן:

ל) נראה דל"ל י"מ דהיה שינוי גמור שהרי אמרה וכו' ויש מפרשים שאין זה שינוי גמור לפי שנוח וכו' ועי' היטב בתוס' על התורה ובדברי הריב"א שם מה שהביא בשם תוס' דלכאן. ג) נ"ל כיון דלא מפקדא לא יענשה אבל אי מפקדא א"כ ליתן כתובה וי"ל לפי מאי דפרישית וכו'.